PROBLEMA AMESTECULUI ȘI A NIVELĂRII LINGVISTICE OGLINDITĂ ÎN EVOLUȚIA DIFTONGILOR DIN DIALECTUL „DEUTSCHBÖHMISCH"

DE

MARGARETA-SIGRID JUMUGĂ

În lucrarea sa *Deutschböhmische Ansiedlungen in der Bukowina*[1], J. Polek localizează cele trei grupuri de dialecte germane din Bucovina și anume: cel țipser în sud-vest, adică în Carpații Orientali, cel șvab-francon în podișul din sud-est și între ele, pe coasta de est a munților, așa-numitul dialect „Deutschböhmisch".

Vorbind de „Deutschböhmen", deci de germanii veniți din Boemia, ne referim la coloniștii așezați în localitățile *Negrileasa, Stulpicani, Frasin, Păltinoasa, Gura Humorului, Boureni, Mănăstirea Humorului, Polana Micului, Cacica, Solca, Clit, Dealul Iederei, Voivodeasa, Putna, Gura Putnei.*

Pentru formarea și evoluția dialectului acestor colonii, ca de altfel în cazul oricărui dialect de insulă, factorii determinanți sînt originea coloniștilor, modul de așezare în noua patrie, prestigiul economico-social, cultural sau lingvistic al diferitelor grupuri de vorbitori care intră în amestec etc.

Între cele trei grupuri nu a avut loc nici un fel de amestec. Șvabii și țipserii, colonizați înaintea celui de al treilea grup, au ocupat zonele mai bune din punct de vedere economic. Astfel, șvabii s-au așezat în podișul roditor, iar țipserii, veniți ca mineri pentru exploatarea zăcămintelor de aur, cupru și mangan, și-au creat coloniile în munți. Ambelor grupuri li s-au oferit o serie de condiții, cum ar fi: case, în cazul șvabilor uneltele și sămînța necesare cultivării ogorului, libertatea de impozite și recrutare pe mai mulți ani etc. Al treilea grup, venit mai tîrziu, dintr-o regiune săracă, pradă crizei economice, a fost colonizat într-o zonă cu condiții mai dure. Terenul pentru casă, agricultură și pășune, coloniștii au trebuit să și-l defrișeze singuri. Nici celelalte înlesniri menționate mai sus ei nu le-au avut. Această stare socială a dus de la început la izolarea grupului, fapt accentuat apoi de granițele confesionale: coloniștii veniți din Boemia, așezați la mijloc, erau catolici, spre deosebire de celelalte două grupuri — unul în vest și altul în est —, în majoritatea lor protestante.

[1] În „Bohemia", Praga, 1901, nr. 360, p. 1.

BDD-A23119 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.19 (2026-09-15 01:08:57 UTC)

Coloniștii vin din vestul Boemiei, regiune colonizată și ea la rîndul ei în cadrul expansiunii spre est a germanilor, adică în perioada germanei medii de sus și a celei noi timpurii de sus (secolele al XII-lea—al XVI-lea). Așadar, am putea vorbi, în cazul insulei lingvistice în discuție, de un dialect-fiică al unei colonii originare, primare, al unei „colonii-mamă"[2], despre care E. Schwarz și R. Kubitschek afirmă că nu-și încheiase procesul de amestec și de nivelare lingvistică la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea[3], moment cînd are loc colonizarea în Bucovina.

În Boemia, nivelarea începe în secolul al XII-lea, dar pînă în primul sfert al secolului al XIX-lea vin mereu noi coloniști în așezările deja existente, ceea ce duce mereu la noi amestecuri. După R. Kubitschek, la începutul secolului al XIX-lea încă mai iau ființă așezări ale sticlarilor, veniți din ariile lingvistice învecinate, adică din Bavaria și din Palatinatul de Sus[4].

Caracterizînd dialectele din Boemia de vest, H. Hassmann afirmă că ele se deosebesc de celelalte graiuri bavareze-austriace — făcînd abstracție de cîteva particularități ale lexicului, care de regulă au un caracter mai recent și au pătruns din dialectele germane mijlocii din vecinătate — prin gama foarte variată a diftongilor[5]. Dintotdeauna lingviștii care au cercetat aceste graiuri au remarcat așa-numiții „diftongi răsturnați" : *ou* pentru g.m.s.[6] *uo* (în celelalte graiuri bavareze : *ua*) și *ei* pentru g.m.s. *ie* (în restul graiurilor bavareze : *ia*).

În discutarea diftongilor dintr-un dialect german trebuie avute în vedere următoarele fenomene[7] :

1. Diftongarea vocalelor lungi g.m.s. *î*, *û*, *ǖ*, ele devenind *ei*, *äi* ; *ou*, *au* ; *öü*, *äü*, de ex. : *mîn* > *mein*, *niuw* / *nüw* > *neu*, *hûs* > *Haus*. În limba literară, acești diftongi s-au unificat cu diftongii vechi *ei*, *ou*, *öu*, fenomen care s-a produs foarte rar în dialectele germane, excepție făcînd cele bavareze și cele șvăbești, unde g.m.s. *ou*, *ū* au devenit *au* ; *öu*, *ǖ* au devenit *äü*, *aü* (prin delabializare s-a obținut *ai*), *î* s-a transformat în *ei*, iar *ei* în *ai*, de ex. în dialectul „Deutschböhmisch" din Bucovina : *brau̯xə* < *brûchen* „brauchen" (a avea nevoie), *vāu̯l* < *vûl* „faul" (leneș, putred), *glāu̯(b)n* < *gelouben* „glauben" (a crede), *vrāu̯* < *vrouwe* „Frau" (femeie), *hāiṣə* < *hiuser* „Häuser" (case), *hāi̯d* < *hiute* „Häute" (piei), *hāi̯* < *höuwe* „Heu" (fîn), *drāi̯* < *dri* „drei" (trei), *bai̯sn̥* <

---

[2] V. Žirmunskij, *Sprachgeschichte und Siedlungsmundarten*, în „Germanisch-Romanische Monatsschrift", 18, 1930, p. 116 ; A. Schwob, *Wege und Formen des Sprachausgleichs in neuzeitlichen ost- und südostdeutschen Sprachinseln*, München, 1971, p. 73 ; C. J. Hutterer, *Grundsätzliches zur Sprachinselforschung*, în „Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache", vol. 89, 1963, p. 184.

[3] E. Schwarz, *Sudetendeutsche Sprachräume*, München, 1962, p. 60 ; R. Kubitschek, *Die Mundarten des Böhmerwaldes*, Pilsen, 1927, p. 4.

[4] Cf. E. Schwarz, *Sudetendeutscher Wortatlas*, München, 1952, p. 12.

[5] H. Hassmann, *Entwicklungsgeschichte der Zwielaute in den Mundarten der bayrischen Oberpfalz und Westböhmens*, în „Teuthonista", 5, 1928 —1929, p. 180.

[6] Germana medie de sus (= g.m.s.) cuprinde dialectele din partea de sud și de mijloc a ariei lingvistice germane, pînă la granița *ich/ik* (care s-a format ca urmare a celei de a doua mutații consonantice), în perioada dintre sfîrșitul secolului al XI-lea și începutul secolului al XIV-lea.

[7] R. v. Kienle, *Historische Laut- und Formenlehre des Deutschen*, Tübingen, 1969, p. 34—37.

BDD-A23119 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.19 (2026-09-15 01:08:57 UTC)

muşca), *vlaiš*<*vleisch* „Fleisch“ (carne), *māi*<*mei(j)e* „Mai“

igarea diftongilor *ie, uo, üe*, care au devenit *ī, ū, ǖ* în francona
nă, în partea estică a franconei de est, în Boemia şi în dialecte-
de ex. : *lieb*>*lieb* / li : p /, *gaot*>*gut*, *brüeder*>*Brüder*. Vo-
ate din această evoluţie s-au transformat apoi în vocale
rmate de două consoane. Astfel, lui *muoter*, *muoz*, *gruomat*,
le corespund *Mutter*, *muß*, *Grummet*, *Mütter* în germana
ectelor, mai ales cele sudice — printre ele pe primul loc bava-
în mare parte diftongii în diferite variante.
ea lui *e, i, ei* în vecinătatea consoanelor *w, sch, l* şi a celor
elabializarea lui *ö, ü, eu*, care devin *e, i, ei*.
discuţie cunoaşte două categorii de diftongi :
. care al doilea element este *u* sau *i* ;
ı *ə*, respectiv *a* ca element final.
reprezintă diftongii vechi, păstraţi din g.m.s. sau rezultaţi
ute ; din al doilea grup fac parte, în general, diftongii noi.
hi sînt lungi sau scurţi. Ei sînt descendenţi în raport cu
ică a doua componentă prezintă o intensitate mai mică :
əi „wie“ (cum), *ghəu* „Kuh“ (vacă), *baişu* „beißen“ (a muşca),
ece), *hōar* „Haar“ (păr). Rareori informatorii pronunţau
: *ǫārbəd* „Arbeit“ (muncă). Deoarece germana, în general,
gi ascendenţi, înclinăm să admitem în dialectul nostru
ului aloglot (român).
Deutschböhmisch“ din Bucovina avem următorii diftongi

ou) ;
ianta palatalizată a lui *ū*), *öu* (varianta palatalizată a lui

g.m.s. : *uo)* ;
arianta palatalizată a lui *o* (g.m.s. : *üe*) ;
ie ;

(g.m.s. : *ie*), *üe*, *ei* ;

sînt : *au, ai, əi, əu, ui*, de ex. : *brauxu* „brauchen“ (a
Räuber“ (hoţ) — aici ar trebui să apară varianta palatali-
, căreia în dialect îi corespunde *ai*, deci *raiba* —, *baisu*
ia „Feuer“ (foc), *sbəigl* „Spiegel“ (oglindă), *nəugəd* „nahe“
iechen“ (a se tîrî).
ongare a lui *î* şi *û* este bine cunoscut, deoarece a jucat
rmarea limbii germane literare. În Bavaria acest proces
ncheiat în secolul al XII-lea, în Boemia la începutul

bi am preluat transcrierea utilizată în gramaticile istorice, iar pentru
folosită în elaborarea atlasului lingvistic sud-vestgerman : *ā, ē* =
ocale deschise, *b, d, s, v* = consoane surde, *b, d, s, v* = consoane

BDD-A23119 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.19 (2026-09-15 01:08:57 UTC)

Vechiul diftong *āu* apărea în g.m.s. numai înaintea unor consoane labiale sau palatale (înaintea dentalelor s-a transformat în *ǫ̂* : *nǫ̂d* „Not" (nevoie). În dialect, sfera sa s-a restrîns şi mai mult prin dispariţia componentei *u*, care a fost asimilată de consoana labială : *bām* „Baum" (copac), *ghāvå̄* „kaufen" (a cumpăra).

āi̯ apare în dialect ca urmare a diftongării lui *î*, alături de varianta labializată a lui *û* şi *iu* (din *eu*). În bavareză, acest diftong s-a identificat complet cu varianta palatalizată a lui *ü̂*, cînd în silaba următoare apărea *i* sau *j*[9]. Acest *i*, *j* a dus la delabializarea lui *ü̂*, el fiind apoi diftongat ca şi *î* (provenit din i.-e. *ei*), de ex. : *māi̯s* < möuse „Mäuse" (şoareci), *hāi̯d* < höute „Häute" (piei), *hāi̯sə* < höuser „Häuser" (case), *lāi̯d* < liute „Leute" (oameni), *nāi̯* < niuw „neu" (nou), *drāi̯* < driu „drei" (trei).

Şi g.v.s. (= germanul vechi de sus) *-ewi* (din mai vechiul *-awi*) a devenit *āi̯* : *hāi̯* < hewi „Heu" (fîn), *gvrāi̯a* < frewen „sich freuen" (a se bucura).

De asemeni, *āi̯* apare drept corespondent pentru g.m.s. *ōu* (varianta palatalizată a lui *au*, *ou*). Deşi, aşa cum am arătat mai sus, consoana labială următoare asimilează componenta a doua a lui *au*, dialectul în discuţie l-a păstrat : *rāu̯vn* „raufen" (a se bate), *glāu̯(b̥)n* „glauben" (a crede).

Fiind vorba de un proces general, sprijinit de limba colocvială din patria originară a vorbitorilor şi de limba literară, aceşti diftongi (*āi̯*, *āu̯*) prezintă o evoluţie destul de unitară în dialectul nostru.

Formele divergente apar la ceilalţi diftongi, ei avînd în dialectele germane de sud evoluţii individuale, mai greu de urmărit şi de sintetizat.

ə̄u̯, *ōu̯* este un diftong răspîndit în aşa-numitul dialect „nordgauisch", care cuprinde Palatinatul de Sus, Boemia de vest, zona Regensburg şi Ingolstadt[10]. Aşa cum s-a mai arătat, este un diftong „răsturnat", avînd drept corespondent în restul Bavariei *ua*.

După Hassmann[11], vocalele lungi *ê* şi *ô* au avut în bavareză o evoluţie dublă şi contradictorie. În sud, sub influenţa franconă şi romanică, au devenit deja în perioada g.v.s. *uo*, *ie*, în nord, pornind din aria Regensburg, au devenit *ou*, *ei*. Dialectul şvăbesc prezintă o treaptă de mijloc : *ǫ̣ą*, apropiindu-se astfel cel mai mult de vechiul *ô*. În dialectul „Deutschböhmisch" apare *ə̄u̯*, *ōu̯*, de ex.: *bə̄u̯xə* „Buche" (fag), *vəu̯s* „Fuß" (picior), *həu̯sdn̥* „husten" (a tuşi), *ghə̄u̯* „Kuh" (vacă), (*i*) *mə̄u̯s* „(ich) muß" (eu trebuie).

Ca şi în alte graiuri bavareze de mijloc, *ə̄u̯*, *ōu̯* apare şi pentru *a* din g.m.s. : *lə̄u̯sn̥* „lassen" (a lăsa), *nə̆u̯gə̣d* „nahe" (aproape).

ə̄i̯, *ǫ̣i̯* provine din *ei* (restul graiurilor bavareze prezintă *ia* < g.m.s. *ie*) şi din *üe*, de ex. : *šbə̄i̯gl* „Spiegel" (oglindă), *və̄i̯x* „Vieh" (animale), *šbǫ̣i̯x*(*ə*) „Speiche" (spiţă), *və̄i̯dsn̥*, *vǫ̣i̯dsn̥* „Weizen" (grîu).

După Lessiak[12], a avut loc următoarea evoluţie : *ei* > *āi* > *ǫi̯* > *ōoi* > *ǫ̣ą*. Treapta *ǫ̣i̯* s-a menţinut pînă astăzi în bavareza de nord şi în dialectele cimbrice, parţial în austriaca de sus, în ariile Salzburg şi Tirol[13]. Această variantă

[9] W. Braune, *Abriß der althochdeutschen Grammatik*, Tübingen, 1970, p. 38.
[10] H. Hassmann, *op. cit.*, p. 191.
[11] H. Hassmann, *op. cit.*, p. 192.
[12] Ap. H. Hassmann, *op. cit.*, p. 188.
[13] *Ibidem*.

BDD-A23119 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.19 (2026-09-15 01:08:57 UTC)

apare și în dialectul nostru, în cuvinte bisilabice (vezi ex. de mai sus). În cuvintele monosilabice, evoluția a mers pînă la capăt, deci avem *ǫǫ* : *ǭǫ* „Ei“ (ou), *ghǫǭ(n)* „kein“ (nici un), *dsṿǫǫ* „zwei“ (doi), *dǭgg* „Teig“ (aluat), *brǫǫt* „breit“ (larg, lat), *ṿǭgs* „(er) weiß“ (știe). Putem observa această evoluție uneori chiar și în cuvinte care inițial au fost bisilabice: *hǭgm* < g.m.s. *heime* „heim“ (acasă).

ūi̯ este caracteristic pentru dialectele din Austria inferioară, din Pădurea de mijloc și cea inferioară a Boemiei și din Boemia de sud[14]. Coloniștii au adus acest diftong din Pădurea de mijloc : *šdūi̯n* „Stein“ (piatră), *lūi̯n* „Lehne“ (spătar), *vəlūiṣn̥* „verlieren“ (a pierde), *dsūiɡn̥* „ziehen“ (a trage). În unele cazuri, el apare pentru vechiul *ei*, dar în general el reprezintă, pe lîngă *öi*, *äi*[15], o variantă „răsturnată“ pentru *ie* din g.m.s.

Diftongii noi prezintă, în general, o unitate mai mare. Prin lungimea în pronunție a vocalelor scurte *o* și *e* au apărut diftongii *ūə̯*, *īə̯*, de ex. : *hūə̯sdn̥* „husten“ (a tuși), *rūə̯bm̥* „Rübe“ (sfeclă), *brīə̯v* „Brief“ (scrisoare), *līə̯d* „Lied“ (cîntec). Alții sînt urmarea vocalizării lui *r* final; astfel, avem *ēɑ̯*, *ēə̯*, de ex.: *dēə̯* „der“ (acesta), *ēɑ̯*, *ēə̯* „er“ (el), *hēɑ̯na* „Hörner“ (coarne), *šdēə̯n* „Stern“ (stea). Tot prin vocalizarea lui *r* final a apărut *īə̯*, de ex. : *bīə̯n* „Birne“ (pară), *ghīə̯dsn̥* „Kerze“ (lumînare), *mīə̯* „mir“ (mie). Tot vocale noi au luat naștere și prin contracție : *nīə̯mənd* „niemand“ (nimeni).

Am putut consemna și o serie de forme hibride : *vrāi̯dhōv* „Friedhof“ (cimitir), *līɑ̯da* „Lieder“ (cîntece), *ǭɑ̯rm* „arm“ (sărac), *ɑ̯ārbəd* „Arbeit“ (muncă), *iə̯m*, *əi̯m* „ihm“ (lui).

După E. Schwarz[16], patria originară a dialectului cercetat de noi prezintă în general *ou* pentru g.m.s. *o*, *ei* pentru g.m.s. *e* și *oi* pentru g.m.s. *ei*.

În dialectul nostru, *ou* apare ca *ə̯u̯* : *brə̯u̯d* „Brot“ (pîine), *grə̯u̯s* „groß“ (mare – adj.), *vlə̯u̯* „Floh“ (purice); *ei* apare ca *e*, *ēɑ̯* : *šnē* „Schnee“ (zăpadă), *gē* „gehen“ (a merge), *šdē* „stehen“ (a sta), *dsēɑ̯* „Zehe“ (degetul de la picior), *mēɑ̯* „mehr“ (mai mult); *oi* apare ca *äi̯*, *ǫi̯* *ūi̯*, *ǭɑ̯*, *ę* : *bäi̯n* „Bein“ (picior), *mäi̯* „Mai“ (luna mai), *ǭi̯xn̥* „Eiche“ (stejar), *šdūi̯n* „Stein“ (piatră), *lūi̯n* „Lehne“ (spătar), *dsṿǭɑ̯* „zwei“ (doi), *dǭgg* „Teig“ (aluat), *sęngsd* „Sense“ (coasa).

Varietatea de corespondențe se manifestă și în cadrul aceluiași cuvînt, de ex. : „Geiß“ (capră) apare în general cu forma *gǭɑ̯s*, la Poiana Micului avem însă *gǫi̯s*, iar la Clit ambele forme. Comparativul adjectivului „heiß“ (fierbinte) este la Cacica și Poiana Micului *hǫɑ̯sa*, la Boureni, Gura Humorului, Clit și Putna *hīə̯sa*, la Voivodeasa și Sucevița *hīęsa*. „Kein“ (nici un) are în general forma *ghǭǭ(n)*, la Clit mai apare pe lîngă ea și *ghūi̯*, la Putna *ghǭi̯*, la Poiana Micului *ghə* (forma cu monoftong se datorează probabil influenței limbii colocviale) și *ghūɑ̯ni* (un diftong pe care în rest nu l-am mai întîlnit). „Knie“ (genunchi) prezintă la Boureni, Gura Humorului, Voivodeasa și Sucevița forma *ghnə̄i̯*, la Cacica, Clit și Putna *ghnīɑ̯*, *ghnīə̯*, la Poiana Micului *ghīən* (o variantă neobișnuită, fiind poate rezultatul tendinței de a crea o formă hipercorectă). „Füße“ (picioare) are forma *vəi̯s*, *vǭi̯s* la Boureni, Gura Humorului

[14] J. Wolf, *Kleine Banater Mundartenkunde*, București, 1975, p. 76–78 ; H. Hassmann, *op. cit.*, p. 189.

[15] J. Wolf, *op. cit.*, p. 77 (în transcrierea noastră : *ēi̯*, *əi̯*).

[16] E. Schwarz, *Sudetendeutsche Sprachräume*, p. 62.

BDD-A23119 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.19 (2026-09-15 01:08:57 UTC)

Voivodeasa, Suceviţa şi Putna, *vīə̯s* la Cacica, Clit, Poiana Micului. „Buche" (fag) apare la Boureni, Gura Humorului, Voivodeasa, Suceviţa şi Putna *bə̄u̯xə (nə), bō̯u̯xə (nə)*, la Clit şi Poiana Micului *būə̯xə*. Interesante sînt formele pentru cuvîntul „Heu" (fîn) şi compuşii lui „Heugabel" (furcă pentru fîn), „Heuschrecke" (lăcustă) etc.: în toate coloniile am întîlnit varianta delabializată în cuvîntul necompus *hāi̯* (excepţie doar Boureni şi Gura Humorului : *hə̄u̯)* ; în cuvintele compuse am întîlnit *hə̄u̯glə* la Boureni, Gura Humorului, Clit şi Putna, *hō̯i̯gla* la Cacica, Voivodeasa, Suceviţa şi Poiana Micului. Forme variate prezintă şi verbul „tun" (a face) : la Boureni, Gura Humorului, Voivodeasa, Suceviţa *də̄u̯n*, la Putna şi Poiana Micului *dūə̯*, la Poiana Micului şi *dū̃*, aceasta fiind, ca şi *dūə̯n* la Cacica, influenţată de limba colocvială sau chiar de cea literară.

În general, se poate constata o oarecare regularitate în repartizarea formelor : ele coincid la majoritatea cuvintelor în aceleaşi localităţi, ceea ce permite concluzia că nivelarea s-a produs în favoarea grupurilor de vorbitori cu aceeaşi origine. Totuşi, se observă destul de des că, la un cuvînt sau altul, una sau mai multe localităţi prezintă o formă divergentă faţă de cea a grupului. Oscilaţiile acestea sînt dovada unei nivelări neîncheiate, lupta dîndu-se, în general, între formele aduse de majoritatea vorbitorilor din regiunea Pădurii de mijloc a Boemiei, unde partea de sus prezintă un caracter mai unitar, şi anume bavarez-dunărean (sau de mijloc), dar unde pătrund totuşi şi elemente din Pădurea de jos, şi mai ales din partea ei de sus, al cărei dialect palatin de sus are o arie de circulaţie mai mare[17]. Astfel se explică, de pildă, şi coexistenţa diftongilor *ūə̯* (din vechea bavareză, adus din Pădurea inferioară) şi *ə̄u̯* (din dialectul palatin de sus), pe care vorbitorii îi amestecă uneori chiar şi în acelaşi cuvînt. Asemenea amestecuri nu s-au produs abia în noua insulă, ci unele dintre ele au fost aduse din patria de origine, de ex. : „Kuh" (vacă) are la singular forma *ghə̄u̯*, provenită din bavareza dunăreană, şi la plural *ghūə* (la Clit, Cacica, Poiana Micului *ghīə̯*), din palatina de sus. În unele localităţi apare o formă nivelată *ghə̯ī*, corespunzătoare celei de la singular. Dacă luăm în considerare originea vorbitorilor, putem constata că nu întotdeauna se impune forma transmisă de majoritatea acestora ; adeseori nivelarea se produce în favoarea unei forme transmise de o minoritate numerică, ce se bucură însă de acel prestigiu numit de W. Mitzka „Mehrwert an Geltung"[18]. Se poate observa că în dialectul din Boemia de vest nivelarea a avut loc în favoarea palatinei, iar elementele din bavareza dunăreană apar ca forme divergente. Noul amestec din insulele-fiice din Bucuvina nu s-a soldat nici el cu o nivelare dusă pînă la capăt. Cauzele care au împiedicat încheierea acestui proces sînt atît de variate şi complexe, încît nu le putem expune aici.

Rezumînd cele prezentate, putem constata că într-o arie lingvistică din perioada germanei medii de sus, cuprinzînd saxona, alemana şi bavareza

---

[17] E. Schwarz, *op. cit.*, p. 82—83.

[18] Este o formă mai răspîndită sau colocvială, literară, purtătorii se bucură de un prestigiu social, forma prezintă o regularitate sau nu prezintă acele caracteristici primare, evidente, care sînt înlăturate imediat din dialectul intrat în amestec. Vezi V. Žirmunskij, *op. cit.*, p. 118 ; A. Schwob, *Siedlermischung und Sprachausgleich bei den Deutschen Südosteuropas*, în „Südostdeutsches Archiv", vol. XIV, 1971, p. 230, 238 ; F. Lang, *Mundart und Herkunft der 1787 in der Bukowina angesiedelten sog. Schwaben*, în „Zeitschrift für Mundartforschung", 1/1963, p. 52.

BDD-A23119 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.19 (2026-09-15 01:08:57 UTC)

existau o serie de vocale lungi. Marginea de vest și de sud a acestei arii, de-a lungul Rinului și a Dunării, și-a modificat idiomul originar datorită preluării unor elemente romanice, astfel încît francona și bavareza de la sud de Dunăre au început să se detașeze de aria originară. Prin colonizarea estică s-a creat o nouă arie de margine (saxona de sus, sileziana). În Palatinatul de Sus și în Boemia de vest („bairischer Nordgau“) vocalele lungi inițial s-au păstrat. În jurul anului 1 000 începe aici procesul de diftongare, proces unitar, încheiat la începutul secolului al XVI-lea. Procesul se extinde, cu intensitate descrescîndă, spre nord. După 1 300, un alt fenomen, și anume lungirea vocalelor scurte, se propagă dinspre nord către sud, cuprinzînd și Palatinatul de Sus și Boemia de vest. Acest proces atrage după sine o nouă diftongare.

Valurile mereu noi de coloniști duc și la noi amestecuri. Aceste mișcări continue nu permit încheierea procesului de nivelare. Elementele variate existente sînt aduse în Bucovina în cadrul noii colonizări de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. O serie de divergențe lingvistice devin aici și mai mari, conform concluziei lui F. Lang referitoare la dialectul șvăbesc din Tereblecea, și anume ceea ce este unitar, rămîne unitar, ceea ce este divergent, devine și mai divergent[19]. Concluzia nu se potrivește întru totul dialectului „Deutschböhmisch“ din Bucovina, căci se remarcă o serie de tendințe nivelatoare. Poate că unul din factorii principali care au împiedicat ducerea pînă la capăt a procesului de nivelare din graiurile de aici a fost existența de la început a unui mijloc de comunicare supradialectal (o limbă colocvială numită „Bukowiner Hochdeutsch“), impus de oficialitățile austriace.

DIE MISCHUMG UND DER LINGUISTISCHE AUSGLEICH IN DER ENTWICKLUNG DER „DEUTSCHBÖHMISCHEN“ MUNDART

ZUSAMMENFASSUNG

Die Arbeit behandelt die Entwicklung der mhd. Diphthonge in den deutschböhmischen Siedlermundarten der Bukowina. Die sog. gestürzten Diphthonge des Bairischen treten — mit verschiedenen Varianten — allgemein in den Ortsdialekten auf. Die reiche Entfaltung der Zwielaute, ihre große Anzahl und Verschiedenartigkeit weist diese Mundarten als Mischdialekte mit nicht oder nur zum Teil abgeschlossenem Ausgleich aus. Das vielfältige Bild der Diphthonge geht einerseits auf das des Heimatgebietes (Siedlermundarten des westlichen Böhmerwaldes; im 19. Jh. kommen solche aus dem nördlichen Böhmerwald hinzu), auf die dort bereits herrschenden Schwankungen zurück, andererseits auf divergente Entwicklungen innerhalb der einzelnen in sich geschlossenen Ortsgemeinschaften, nicht zuletzt auf die darauf folgenden Sekundärsiedlungen.

Facultatea de Filologie
Iași, Calea 23 August, nr. 11

[19] F. Lang, *op. cit.*, p. 52.

BDD-A23119 © 1985 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.19 (2026-09-15 01:08:57 UTC)